

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лісового господарства та екології
Кафедра лісівництва, лісових культур та таксації лісу

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Красновський Олександр Олександрович

УДК 712.253:581.6(477)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ландшафтна реконструкція маєтку Дуніна-Вонсовича у с. Ставки
Житомирської області

205 «Лісове господарство»

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

_____ О. О. Красновський
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Марков Ф.Ф.
к.с-г.н, доцент

Житомир – 2024

АНОТАЦІЯ

Красновський О.О. Ландшафтна реконструкція маєтку Дуніна-Вонсовича у с. Ставки Житомирської області – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 205 – лісове господарство. – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

У роботі наведено таксономічний склад деревних рослин парку, їх санітарний стан. Також проведено аналіз типів садово-паркового ландшафту та запропоновані заходи з територіальної організації маєтку.

Ключові слова: дендрофлора, тип садово-паркового ландшафту, ландшафтний аналіз, таксономічний аналіз, старовинний парк.

Krasnovskyi O.O. Landscape reconstruction of the Dunin-Vonsovych estate in the village of Stavky, Zhytomyr region - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a bachelor's degree in specialty 205 - Forestry - Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The paper presents the taxonomic composition of woody plants of the park, their sanitary condition. Also, the types of landscape gardening landscape are analyzed and measures for the territorial organization of the estate are proposed.

Keywords: dendroflora, type of landscape gardening, landscape analysis, taxonomic analysis, ancient park.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. АСПЕКТИ ФЛОРИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СТАРОВИННИХ ПАРКАХ	6
Висновки до розділу 1	11
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕНЬ	12
2.1. Методика досліджень	12
2.2. Характеристика дослідного об'єкту	12
Висновки до розділу 2	15
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕНДРОФЛОРИ ТА ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА НАСАДЖЕНЬ ПАРКУ	16
3.1. Таксономічна структура деревних рослин	16
3.2. Біоморфологічний та екологічний аналіз дендрофлори	17
3.3. Ландшафтний аналіз території парку	19
Висновки до розділу 3	23
ВИСНОВКИ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25
ДОДАТКИ	30

ВСТУП

Важливою частиною культурної спадщини України є парки, особливої уваги з естетичного, екологічного та економічного аспектів заслуговує стан деревної рослинності в них. Безперечно, еколого-рослинні характеристики, які формують паркові насадження, є основою для оцінки їх стану, забезпечення стійкості до зовнішніх факторів і прогнозування розвитку.

Активне поліпшення рослин може забезпечити приживлюваність і високу врожайність насаджень. Судячи з поточного стану міських зелених насаджень сьогодні, важко очікувати успіху в природоохоронному напрямку. Це потребує ґрунтового покращення якості зелених насаджень, удосконалення способів озеленення міст, пошуку та розвитку шляхів більш ефективного використання потенціалу деревних рослин, послаблення шкідливого впливу забруднюючих речовин, створення максимально сприятливих умов для життя людства.

Метою досліджень є проведення ландшафтного аналізу території маєтку Дуніна-Вонсовича у с. Ставки Житомирської області. Для досягнення цієї мети ставили наступні завдання:

- проаналізувати таксономічний склад деревних рослин парку.
- провести екологічний аналіз рослин та фітосанітарну оцінку паркових насаджень.
- провести ландшафтний аналіз території та розробити заходи з ландшафтної реконструкції насаджень.

Об'єктом дослідження є насадження маєтку Дуніна-Вонсовича у с. Ставки Житомирської області.

Предметом дослідження є ландшафтна реконструкція насаджень маєтку Дуніна-Вонсовича у с. Ставки Житомирської області.

Методи дослідження: дендрологічні – для встановлення таксономічного складу дендрофлори; ландшафтний – для аналізу садово-паркових ландшафтів насаджень маєтку.

Перелік публікацій:

1. Красновський О. О., Лаговський В. Ю., Богданець І. В. Використання лісових розсадників як джерело посадкового матеріалу для озеленення міст. «Лісові екосистеми: сучасні проблеми і перспективи досліджень – 2024» : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 31 травня 2024 р. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 60.

2. Красновський О.О. Особливості досліджень історичних парків в Україні в сучасних умовах. «ЕКОЛОГІЯ. НАУКА. ПРАКТИКА-2024»: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф., 22 квітня 2024 р. Житомир: Поліський національний університет, 2024. С. 69–70.

Практичне значення результатів: результати кваліфікаційної роботи можуть бути використанні при розробці проєкту реконструкції насаджень маєтку Дуніна-Вонсовича у с. Ставки Житомирської області.

Структура та обсяг роботи: робота включає 32 сторінки друкованого тексту, з них основного тексту – 29 сторінки, 8 рисунків, 43 використаних джерел літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФЛОРИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СТАРОВИННИХ ПАРКАХ

Вітчизняні науковці ведуть 50-річні дослідження сучасного стану озеленення міських парків (значну частину яких становлять старовинні парки). Наприклад, Д. В. Єпіхін у своїй дисертації [12] досліджував флору, аналізував систему зелених насаджень міста Сімферополя та визначав шляхи оптимізації її структури та управління. Доведено, що рослинність міста Сімферополя включає 730 видів вищих судинних рослин, які належать до 4 родин, 101 родини та 411 родів. Автор також провів комплексний аналіз цього. Крім того, Д. В. Єпіхін запропонував оригінальну ієрархічну класифікацію міських зелених насаджень та оцінив сучасний стан зелених насаджень та їх відповідність діючим нормам. Дипломники за допомогою ГІС-технологій склали картографічний матеріал основних територій рослинності Сімферополя.

У дослідженні Акушної Г.Ф. він детально описав міську флору Кіровограда та провів її комплексний аналіз. Всього у флорі міста виявлено 1165 видів у 121 родині, 254 родах і 4 родинках. У місті вперше занесено 170 видів. Дослідники також підтвердили, що міська флора повинна включати до свого складу не тільки природні, але й культивовані види рослин. Г. Ф. Аркушина вперше проаналізувала деревну флору урбосистеми міста і визначила таксономічний склад культурних трав'янистих рослин. Також виявлено 63 види рідкісних рослин.

У своїй науковій праці [5] вітчизняний дослідник Гнєзділова В.І. представила результати дослідження сучасного стану осередку аборигенної та екзотичної культивованої деревної флори покритонасінних рослин Прикарпаття. Вона вперше визначила видовий склад насаджень покритонасінних рослин регіону, провівши комплексний аналіз та вивчивши еколого-біологічні та декоративні особливості основних місцевих та екзотичних видів.

У 2000-х роках Гончаренко Яніна Вікторівна вивчала насадження Харківського міського парку, їх структуру, автоекологію та процеси формування насаджень [6].

Цікавою є робота Н. П. Ковальчука [20], в якій дослідник навів результати аналізу еколого-біологічних особливостей формування міської деревної флори. Досліджено вплив факторів ґрунтового-кліматичного та міського забруднення на зміни морфології та анатомії фотосинтезуючих органів деревних рослин, а також на їх біологічну стійкість, декоративність та фенологію в умовах Волинської області, особливо м. Луцька. було вивчено Комплексне дослідження. Досліджено. Також Ковальчук Н. П. придбала різноманітні дерева та кущі та продемонструвала можливість їх використання в озелененні.

Результати аналізу процесу формування та сучасного стану основних осередків варенівських культурних гаїв наведено в роботі [21]. Коцун Л.О. вперше виявила видовий склад культурних рослин регіону, провела флористичний і систематичний аналізи, вивчила декоративні та біоекологічні властивості найцінніших екзотичних рослин. Вчений також навів різноманітність дерев і кущів та обґрунтував їх використання в озелененні.

О.О.Марчук вивчав біорізноманіття деревних порід ботанічних садів і парків Харківської області та перспективи їх використання в лісовому господарстві та озелененні. [31]. У ході його досліджень досліджено потенційно перспективні інтродуковані породи дерев, надано їх біоекологічні, таксономічні та декоративні характеристики. Крім того, що не менш важливо, він визначив перспективні види та форми чужорідних видів для впровадження лісового господарства, захисного лісорозведення та озеленення території [31].

В.В.Немерцалов проводив дослідження деревних рослин півдня України. [32]. Науковці вивчали сучасний стан деревних рослин міста Одеси. Результатами його роботи стало визначення таксономічного складу дерев і кущів півдня України, систематичний ботаніко-географічний аналіз. Також

важливо визначити потенціал інтродукції максимальної кількості видів у міських гаях родів і родин.

Парком у Полтавській області керує Байрак О. М. [3]. Розглянула історію створення та дослідження гаєвих рослин у 48 парках Полтавської області. Також проаналізовано видовий склад культурних деревних рослин, описано біоморфологічні та екологічні властивості 492 видів різного географічного походження, 127 форм, 30 гібридів та 1 сорту.

Черняк В.М. вивчав культурну деревну рослину Волино-Поділля [45]. Результати показали, що деревні рослини, які культивуються в районі, включають 781 вид, 6 різновидів, 381 варіант, 52 гібриди та 67 сортів у 187 родах та 73 родин. Науковці провели комплексне дослідження росту, розвитку, системних та екобіологічних характеристик рослин, репродуктивної здатності та декоративних якостей виявлених генофондів. Корисною є інформація про окремі території, де зустрічаються ендемічні, реліктові види та аборигенні форми рослинності [45].

О. Ю. Марно-Куца вивчала зелені насадження загального, спеціального та обмеженого користування Черкаської області [30]. Вивчено таксономічний склад інтродукованих рослин в Умані та інших містах і селах. Встановлено, що деградація ландшафту старовинних парків була спричинена неналежним доглядом і порушенням, а іноді й зникненням окремих видів садово-паркових ландшафтів [7, 9, 14-19, 22, 29].

Тут необхідно розуміти, що згадані вчені використовували класифікацію садово-паркових ландшафтів Л. І. Рубцова, який виділив 6 типів: лісові, паркові, лучні, садові, альпійські та звичайні [37, 38].

Соснова Н. С. досліджувала архітектурно-ландшафтні споруди садибно-паркових комплексів Галичини (кінець Х – початок ХХ ст.), зрештою виявивши та зареєструвавши 281 садибно-парковий комплекс кінця XVIII ст. 450 - середина XIX ст., що дало змогу доповнити загальну картину розвитку європейського садово-паркового мистецтва та визначити особливість творення

ландшафтної архітектури Галичини. Дослідники виявили закономірності формування просторової функції садибно-паркового комплексу та її залежність від ландшафтних умов [41].

О. М. Любченко у своїй праці [27] дослідив принципові прийоми архітектурно-композиційного формування паркового середовища. Це також закріпило тенденції сучасної архітектури та композиційної організації території парку.

В Україні також є дослідники, які зайняті вивченням окремих родів і навіть видів та їх використанням у садівництві. Так, Біоекологічні характеристики гінкго дволопастного в умовах зруйнованого ландшафту вивчала Л. В. Тимчишин, біологію та особливості культури рододендрона Західного Поділля [42]. Вивчив біологічні, морфологічні та екологічні особливості 84 видів рододендронів, 2 сортів, 3 форм, 3 гібридів, 4 культиварів (96 таксонів), інтродукованих у Ботанічному саду Львівського університету. І. Франко. Тимчисін Г.В. встановив, що «метамерна структура бруньок рододендронів різних груп і рядів однотипна [42].

Принципи та методи функціонально-територіальної організації зелених насаджень вивчав Л.В. Беручи за приклад узбережжя Одеської області [44], Сай В. взяв за приклад землі природно-заповідного фонду [39].

Гальченко Н.П. вивчала флористичне та видове різноманіття регіонального ландшафтного парку «Кременчуцькі плавні» та його соціологічне значення [4]. Він спробував соціологічно оцінити рослинне різноманіття одного з регіональних ландшафтних парків України («Кременчуцькі плавні») та можливість організації на цій основі національного природного парку.

До речі, робота Т. Л. Андрієнко та ін. [1]. Вітчизняні науковці проаналізували систему категорій природно-заповідного фонду України, маючи на меті уточнити її систему різних категорій та визначити напрямки оптимізації

системи, особливо виділивши дані за функціями, а в перспективі – режимними зонами[1].

Також відомо, що зелені насадження мають важливе значення для здоров'я [23, 24]. Тому вивчення формування територій лікувального типу та розважальних систем сьогодні представляє великий інтерес. Гринюк О. Ю. досліджувала цю проблему на прикладі курорту Трускавець [8]. Теоретико-методологічно демонструє формування та функціонування лікувальних типів територіально-рекреаційних систем (ТРС), узагальнюючи основні положення та доповнюючи теоретико-методологічні положення оцінки природних лікувально-рекреаційних ресурсів.

О. А. Фіткайло досліджувала дитячий екотуризм на Тернопільщині, його ресурсне забезпечення та перспективи розвитку [43]. Факти доводять, що екотуризм для дітей і підлітків у моїй країні розвивається дуже активно і стає все більш популярним. Екотуризм передбачає подорожі незайманими природними територіями.

При цьому не можна забувати про рекреаційне навантаження заповідних екосистем. Тому Чонгова А.С. провела оцінку рекреаційного навантаження заповідних парків міста Запоріжжя [46]. Науковці визначили рекреаційне навантаження та ємність рослинного угруповання Запорізького старовинного заповідника, визначили етапи рекреаційної рекреації та ступінь стійкості рослин парку. Відомо, що рекреаційні навантаження також можуть бути причиною виникнення пожеж на заповідних територіях [33].

Вступаючи в 21 століття, застосування сучасних інформаційних технологій у наукових дослідженнях має велике значення. В. Г. Радченко досліджував проектування та створення електронних баз даних і тегів для ідентифікації та збору даних про види рослин ботанічних садів, ботанічних садів і парків-пам'яток садово-паркового мистецтва [36].

Висновки до розділу 1:

1. На стародавніх заповідних територіях України існує велика різноманітність гаїв, серед яких не лише велика кількість місцевих рослин, але й велика кількість інтродукованих рослин. Тобто Україна має величезний потенціал розвитку деревного різноманіття за рахунок впровадження в культуру екзотичних видів.

2. Дуже очевидна деградація рослинних угруповань і ландшафтів заповідних парків України, тобто заміна аборигенних корисних видів рослин похідними менш цінними та трансформація паркових і лучних типів садово-паркових ландшафтів у лісові.

3. Старовинні парки в районі можуть слугувати місцями відпочинку та надавати лікувальну дію на міське населення.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Методика досліджень

Під час дослідження використовували архівні дані про історію насадження парку [34]. Для вивчення класифікаційної структури рослин парку використовувався метод маршрутної зйомки, а для ідентифікації рослин – довідкова література [10, 11]. Біоморфологічний та екологічний аналізи проводили за Калініченко [13].

При формуванні ландшафтного аналізу враховувалися пропозиції вітчизняних вчених [1, 29, 39]. За допомогою праць розроблено пропозиції щодо територіальної організації парку [25, 26].

2.2. Характеристика дослідного об'єкту

Перша письмова згадка про село відноситься до 1415 року, коли частина села Ставки була включена до списку маєтків Києво-Печерського монастиря [43].

Село Ставки розташовані на північному заході від м. Житомир, в 30 км від Радомишля (рис. 2.1.)

Рис 2.1. Супутниковий знімок маєтку (50°25'38"N; 29°13'28"E)

Жителі села брали участь у повстанні під проводом Семена Палія (1702-1704) у 1750 році та в Гайдармацькому повстанському загоні під проводом Тейслі, Мочули та Письмані у 1768 році, у загоні Івана Бондаренка на Колівщині, який захопив Радомишль та навколишні села.

У 1783 році в 60 будинках Ставків проживало лише 200 жителів. На той час село належало старості Держжовського графу Дуніну-Вонсовичу, який купив його у київського губернатора Гавриїла Проспури. Серед найбагатших землевласників виділявся Бронислав Гасфорт, майор, який володів 621 наділом землі та 97 селянами. У 1864 році населення налічувало 916 православних жителів, 35 римо-католиків і 43 євреї.

Заснований у 1792 році Ставчанський палац став свідком багатьох історичних подій, але на особливу увагу заслуговують постаті власників маєтку першої половини XIX ст. графа Станіслава Дунін-Вонсович (рис. 2.2). Площа парку становить 7,0242 га.

2.2. Маєток Дунін-Вонсовича (сучасний стан)

Станіслав Дунін-Вонсович (1785-1864) - граф «Лебез» з геральдикою, полковник французької армії, бригадний генерал польської армії. 4 липня 1812 року був призначений перекладачем у генеральний табір імператора Наполеона I і брав участь у «Другій польській війні» (Російський похід). Він супроводжував імператора в Парижі з 5 по 18 грудня 1812 року.

Бурхлива і героїчна біографія польського шляхтича і воїна, народженого в Україні, таємниці його особливої місії імператора Наполеона, безперечно, є чудовою основою для культурно-мистецьких і військово-історичних подій у Ставках. Наголошення на спільності та переплетенні історичних доль українців, поляків та французів.

Наразі зусиллями колекціонера та мецената О. Шереметьєва Палацово-парковий комплекс перебудовується під мистецьку садибу «Ставки», а будівля стала місцем проведення щорічного обласного фестивалю патріотичної пісні «Червона калина», інших культурних та розважальні заходи.

Зона пошуку розташована в межах двох провінцій відповідно до природно-географічного поділу [28]: Поліського району на півночі та Дністровсько-Дніпровського Лісостепу на Придніпровській височині на півдні.

Регіон відрізняється значною різноманітністю та неоднорідністю ґрунтового покриву, структури та механічного складу. Ґрунтовий покрив рівнинної території характеризується наявністю потужних малогумусних чорноземів на мікросуглинистих лесових породах. У північних частинах області в минулому явно переважали дубово-грабові діброви [28].

Клімат досліджуваної території характеризується теплим і вологим літом і м'якою і похмурою зимою [48].

Щодо температурних умов у нашій досліджуваній зоні ситуація така: з травня по вересень температура перевищує 22 C⁰, що є чималим періодом. Найхолодніші місяці - січень і лютий, температура опускається нижче 10 градусів Цельсія.

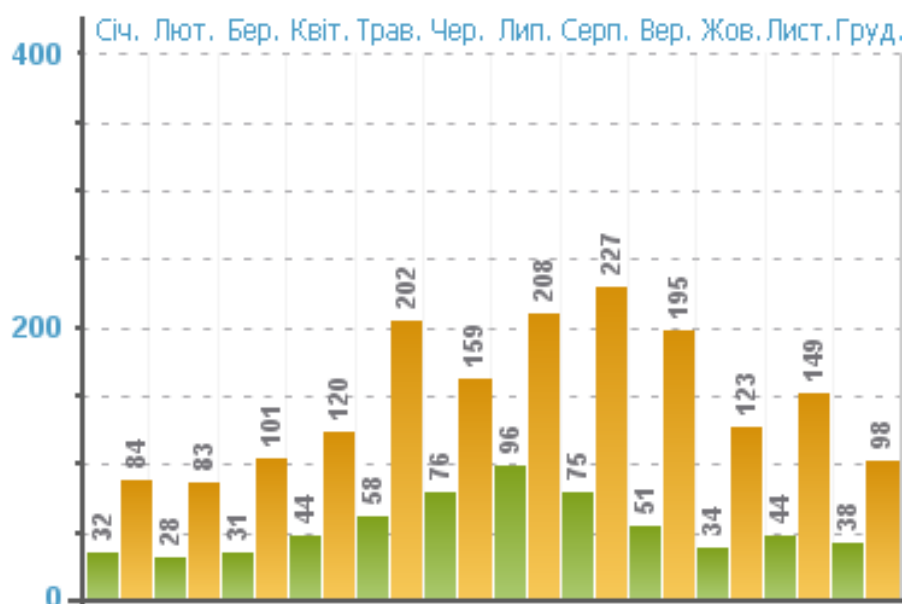

Рис. 2.3. Середня місячна і максимальна кількість опадів (мм):

■ - середня, ■ - максимальна

За рік випадає 607 мм опадів. Цей показник достатній для забезпечення нормального росту і розвитку більшості рослин, особливо мезофітів і гігрофітів.

Висновки до розділу 2:

1. Для проведення ландшафтного аналізу території маєтку та таксономічних досліджень використовували методи інвентаризації зелених насаджень та ландшафтної таксації.

2. Заснований у 1792 році Ставчанський палац став свідком багатьох історичних подій, але на особливу увагу заслуговують постаті власників маєтку першої половини XIX ст. графа Станіслава Дунін-Вонсович.

3. Наразі зусиллями колекціонера та мецената О. Шереметьєва Палацово-парковий комплекс перебудовується під мистецьку садибу «Ставки», а будівля стала місцем проведення щорічного обласного фестивалю патріотичної пісні «Червона калина», інших культурних та розважальні заходи.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕНДРОФЛОРИ ТА ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА НАСАДЖЕНЬ ПАРКУ

3.1. Таксономічна структура деревних рослин

Дендрофлора парку є дуже бідною та налічує всього лише 19 видів дерев та кущів, з них дерева – 17 видів та 2 види кущів (табл 1).

До відділу Pinophyta належить ялина звичайна (*Picea abies* L.). Інші представники відділу не зростають у парку.

Відділ Magnoliophyta налічує 18 видів, що складає 95 % від загальної кількості видів. Насадження сформовані видами липа серцелиста (*Tilia cordata* Mill.), клен гостролистий (*Acer platanoides* L.) та ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.).

Невеличкими групами рослин зростають дуб звичайний (*Quercus robur* L.), береза повисла (*Betula pendula* Roth.), слива домашня (*Prunus domestica* L.), гіркокаштан кінський (*Aesculus hypocastanum* L.), робінія псевдоакація (*Robinia pseudoacacia* L.) та ін.

Дуже часто трапляються такі види, як ліщина звичайна (*Corylus avellana* L.) клен-явір (*Acer pseudoplatanus* L.), клен польовий (*Acer campestre* L.), осика (*Populus tremula* L.).

Поодинокі зростають клен цукристий (*Acer saccharum* Marsh.), груша звичайна (*Pyrus communis* L.), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), в'яз шорсткий (*Ulmus glabra* Huds.). У партерній частині парку зростають троянди різних сортів.

На нашу думку, насадження парку потребують доповнення іншими видами дерев на кущів для підвищення декоративності.

Фітосанітарний стан насаджень є задовільним. Трапляється сухостій (21 екземпляр) та омела (16 екземплярів), що негативно впливає на декоративність насаджень парку.

3.2. Біоморфологічний та екологічний аналіз дендрофлори

Біоформфологічний аналіз показує різноманіття життєвих форм рослин і може бути використаний під час підбору асортименту видів дерев та кущів для реконструкції парку.

На території маєтку перважають листопадні дерева (рис. 3.1).

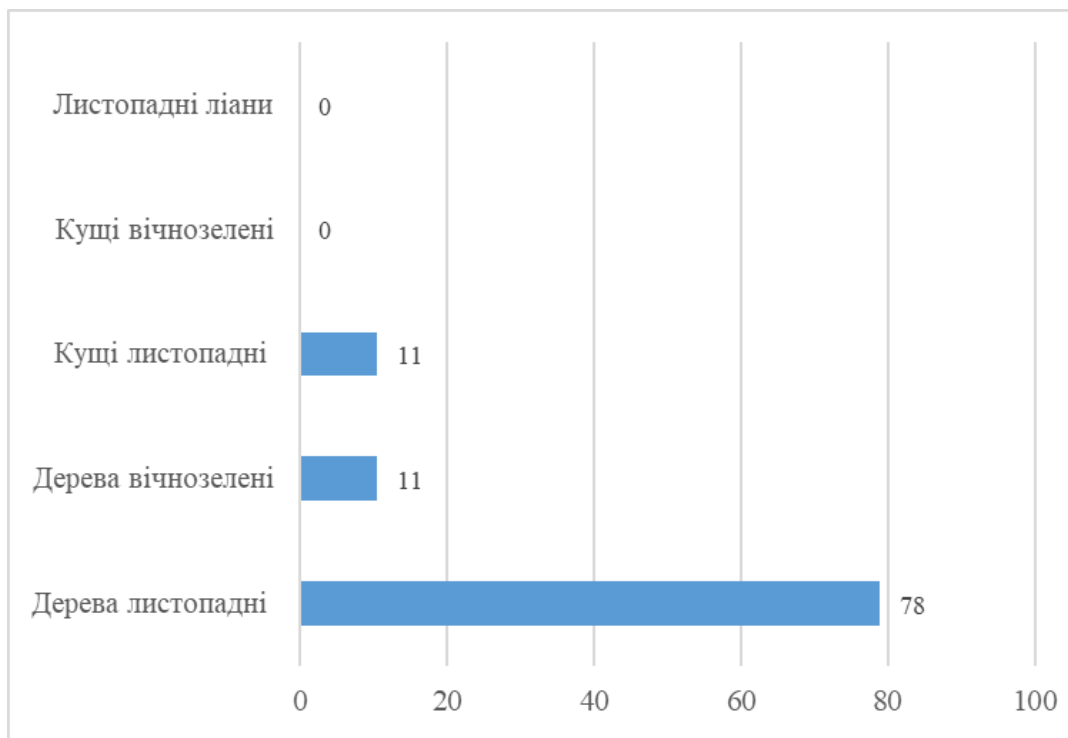

Рис. 3.1. Біоморфологічний розподіл деревних рослин парку

З рис 3.1. видно, що в дослідному об'єкті ростуть переважно листяні дерева, потім йдуть листяні чагарники. Тобто восени і взимку після опадання листя погіршується загальний ландшафтний вигляд паркових рослин, оскільки для формування високодекоративної композиції двох вічнозелених недостатньо. Вважаємо, що в процесі реконструкції парку необхідно висаджувати різноманітні сорти вічнозелених дерев та кущів відповідно до екологічних умов території.

Також варто звернути увагу на листопадні ліани та вічнозелені кущі, які в парку не представлені загалом.

До аналізу дендрофлори також входить відношення деревних видів до екологічних умов. Саме цей показник є важливим для оцінки відповідності проведеної реконструктивної роботи у радянський період.

По відношенню до родючості ґрунту деревні рослини розподілені наступним чином: оліготрофи – 3 видів, мезотрофи – 10 видів та мегатрофи – 6 видів (рис 3.2).

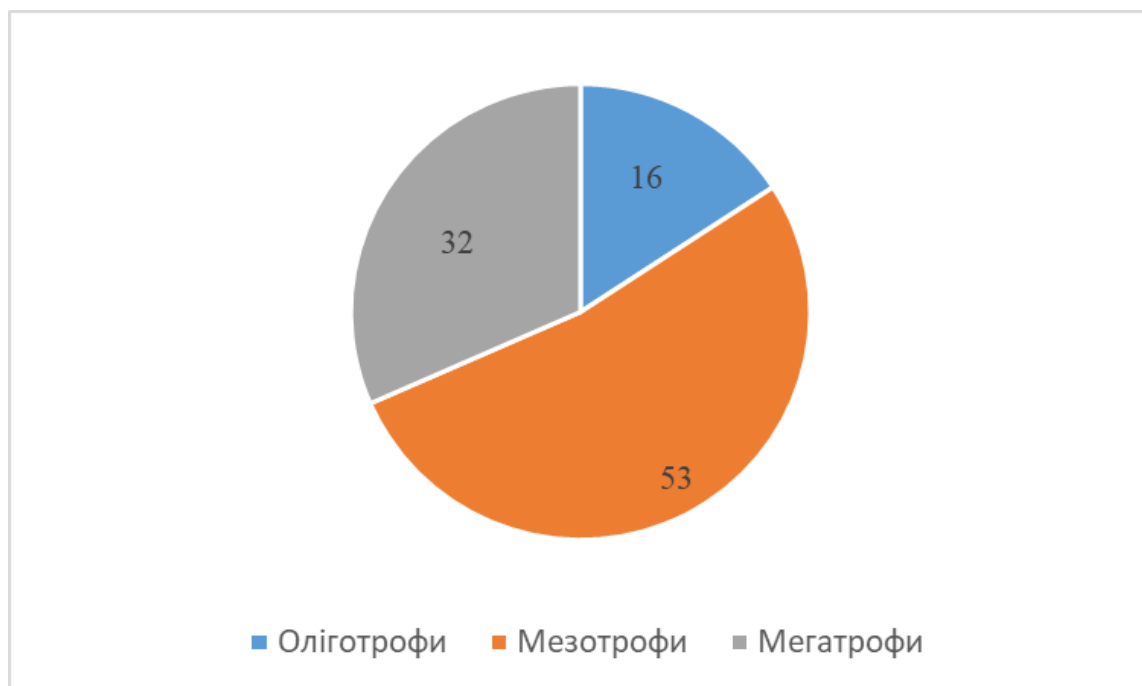

Рис. 3.2. Відношення видів дендрофлори парку до родючості ґрунту (%)

Відповідно до рис. 3.2 чисельність мезотрофних організмів становить 53% від загальної кількості видів. Ґрунт у парку переважно сіро-підзолистий і відносно родючий. Вважаємо, що в проектах реконструкції краще використовувати оліготрофні та мезотрофні рослини, тим самим зменшуючи частку макротрофних рослин, оскільки для росту та розвитку макротрофних рослин потрібен високородючий ґрунт.

Розподіл видів дендрофлори парку по відношенню до вологи, наведено на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Розподіл видів дерев та кущів парку по відношенню до вологи (%)

Відповідно до малюнка. 3.3 Важливою групою рослин є мезофіти (74%). На нашу думку, такий розподіл є незадовільним, оскільки в розділі 2 ми говорили про те, що в даний час температура в цьому регіоні зростає, а кількість опадів зменшується. Тому в процесі реконструкції парку доцільно запровадити велику кількість ксерофітних рослин, стійких до вологи та тривалої посухи.

3.3. Ландшафтний аналіз території парку

Відомо, що природні компоненти (рельєф, гірські породи, ґрунт, рослинність тощо) не безладно розподілені на поверхні Землі, а об'єднані у взаємопов'язані комплекси, які визначаються поняттям географічний ландшафт. Садовий ландшафт є специфічним типом географічного ландшафту, і його існування та розвиток залежать від процесу розвитку географічного ландшафту.

Незалежно від того, чи проводяться реставраційні роботи в старовинному чи сучасному парку, насамперед необхідно визначити, в якій ландшафтній зоні

і конкретному ландшафті створювалися садово-паркові об'єкти. Ландшафти поділяють на види, роди та класи. Тип ландшафту — найнижчий рівень класифікації. Вони являють собою найближчі за походженням, структурою і морфологією природні територіальні комплекси, що характеризуються генетичним типом рельєфу і однорідними антропогенними відкладеннями, внаслідок чого змінюється ґрунтово-рослинний покрив. В Україні налічується 132 види ландшафтів.

За допомогою ландшафтних карт України встановлено, що науково-дослідний парк розташований на ділянках хвойних, широколистяних, недренованих, надмірно зволжених та заболочених форм рельєфу.

Наступним кроком є визначення типів садово-паркових ландшафтів на основі класифікації Рубцова.

При будівництві садів і парків природний фізико-географічний комплекс реконструюється в певному напрямку, створюючи тим самим новий культурний ландшафт, що характеризується співвідношенням, що відповідає цільовому спрямуванню парку [56]. Сади і парки — це спеціально облаштовані комплекси рослинності, рельєфу, ґрунту, водойм та інженерно-технічних споруд, які мають на меті забезпечити людям певні санітарні умови, створити найкращі умови для певної рекреаційної діяльності, викликати у людей інтерес. Відносно однорідний емоційний відгук за своїми художніми якостями Лі Рубцов назвав садово-парковими пейзажами [17].

Парковий ландшафтний тип лісу характеризується високою штучною лісистістю (0,7-1,0) і великою площею. Перехідний ландшафт від лісу до луку, що складається з відкритих трав'янистих просторів і мальовничих груп дерев, є парковим. Дерев і кущі в таких ландшафтах представлені великими гаями, групами та окремими рослинами (рис. 3.4).

Садово-паркові ландшафти лучного типу характеризуються наявністю окремих екземплярів гігрофільних дерев на берегах річок і водойм і збільшенням високорослих широколистяних різнотрав'я на луках [17].

Л.І.Рубцов поділяв сади і монокультури на садові типи садів і паркові ландшафти. Найбільш відмітними рисами садового ландшафту є його геометричний план, чітке розташування окремих дерев і кущів, використання видів рослин, які сформувалися під впливом багатовікової культури і істотно відрізняються від традиційних садових ландшафтів. Тип природної флори, з якої походять ці різновиди [17].

3.4. Парковий тип садово-паркового ландшафту

Характерною особливістю звичайних типів садово-паркових ландшафтів є те, що їх основою є архітектурна споруда, а рослинності відводиться другорядна роль. Рослинний матеріал у цьому пейзажі вважається фіксованим і незмінним не лише за формою, але й за кольором. Тому необхідно підтримувати постійність форми рослин за допомогою ручної обрізки і спеціального відбору рослин з невеликими відмінностями за формою і кольором [17].

Для альпійських садових ландшафтів характерне поєднання рослин і каменів. Зустрічається в парках зі скелями, природними скелястими відслоненнями або може бути створена штучно шляхом будівництва пагорбів і розміщення на них каменів і рослин [17].

В парку переважаючим типом садово-паркового ландшафту є лісовий – 3,49 га (49,8 %) (рис. 3.4). Незначно менше території має ознаки паркового типу – 3,13 га (44,6 %). Лучний тип ландшафту представлений на 0,40 га парку (5,6 %) (штучно створений стадіон). Садовий, регулярний та альпійський типи садово-паркового ландшафту не представлені на території.

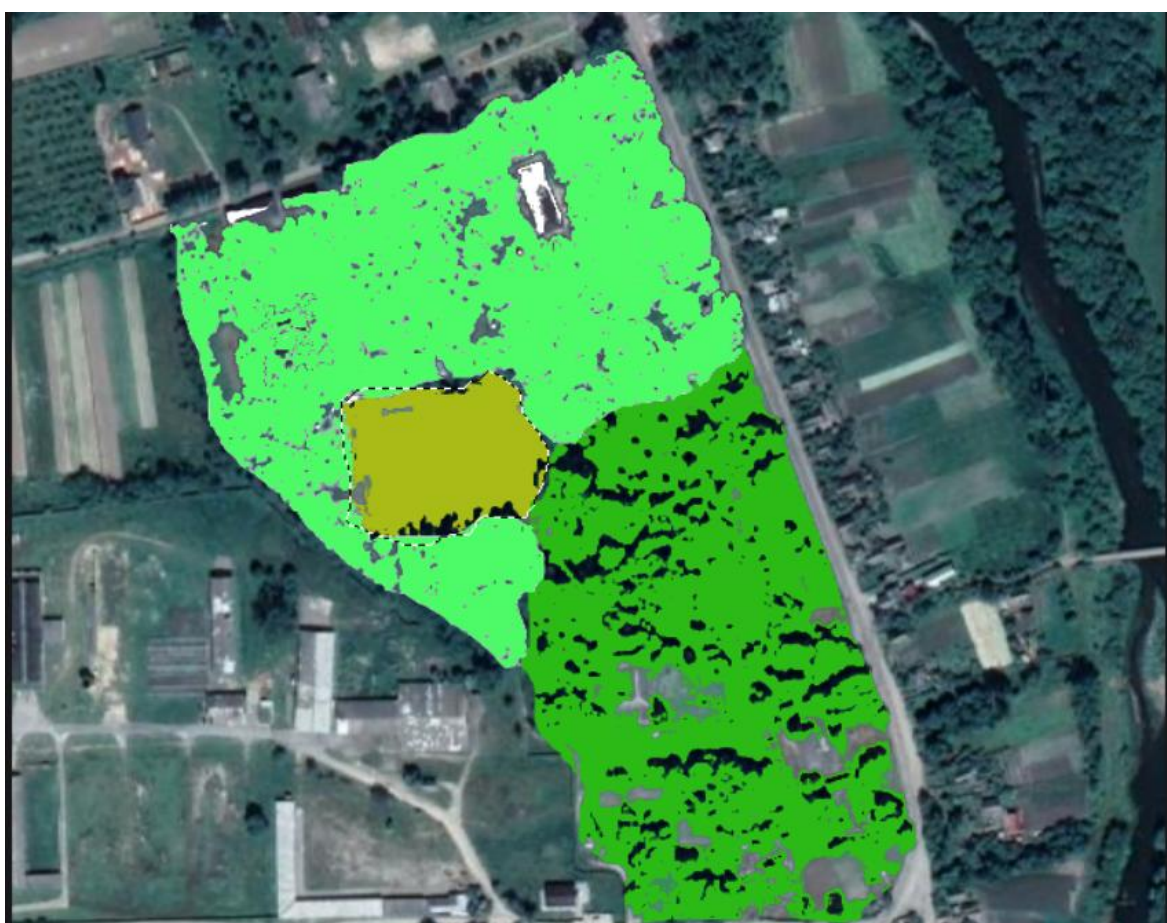

Рис. 3.4. Типи садово-паркових ландшафтів території маєтку:

■ - парковий ■ - лісовий ■ - лучний

Заходи з благоустрою ландшафту парку передбачають розширення доріг і вулично-дорожньої мережі, реконструкцію та реставрацію елементів

архітектури, господарських та адміністративних будівель, улаштування газонів і лугових трав, створення квітників, розарій, декоративних угруповань тощо.

Рекомендуємо провести рубки формування ландшафтів, для зменшення частки лісового типу ландшафту і збільшення паркового типу садово-паркового ландшафту.

Висновки до розділу 3:

1. Дендрофлора парку є дуже бідною та налічує лише 19 видів дерев та кущів, з них дерева – 17 видів та 2 види кущів. Насадження парку потребують доповнення іншими видами дерев на кущів для підвищення декоративності.

2. В дослідному об'єкті ростуть переважно листяні дерева, потім йдуть листяні чагарники. Чисельність мезотрофних рослин становить 53% від загальної кількості видів. Значною групою рослин є мезофіти (74%).

3. В парку переважаючим типом садово-паркового ландшафту є лісовий – 3,49 га (49,8 %). Незначно менше території має ознаки паркового типу – 3,13 га (44,6 %). Лучний тип ландшафту представлений на 0,40 га парку (5,6 %). Садовий, регулярний та альпійський типи садово-паркового ландшафту не представлені на території.

4. Рекомендуємо провести рубки формування ландшафтів, для зменшення частки лісового типу ландшафту і збільшення паркового типу садово-паркового ландшафту.

ВИСНОВКИ

Дослідження ландшафтів та насаджень маєтку Дуніна-Вонсовича у с. Ставки Житомирської області дозволяють зробити наступні висновки:

1. Дендрофлора парку є дуже бідною та налічує лише 19 видів дерев та кущів, з них дерева – 17 видів та 2 види кущів. Насадження парку потребують доповнення іншими видами дерев та кущів для підвищення декоративності.
2. В дослідному об'єкті ростуть переважно листяні дерева, потім йдуть листяні чагарники. Чисельність мезотрофних рослин становить 53% від загальної кількості видів. Значною групою рослин є мезофіти (74%).
3. В парку переважаючим типом садово-паркового ландшафту є лісовий – 3,49 га (49,8 %). Незначно менше території має ознаки паркового типу – 3,13 га (44,6 %). Лучний тип ландшафту представлений на 0,40 га парку (5,6 %). Садовий, регулярний та альпійський типи садово-паркового ландшафту не представлені на території.
4. Рекомендуємо провести рубки формування ландшафтів, для зменшення частки лісового типу ландшафту і збільшення паркового типу садово-паркового ландшафту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т. Л. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації / Т. Л. Андрієнко, В. А. Онищенко, М. Л. Клєстов, О. І. Прядко, Р. Я. Арап; Міжвід. комплекс. лаб. наук. основ заповід. справи. - К. : Фітосоціоцентр, 2001. - 60 с.
2. Аркушина Г.Ф. Урбанофлора Кіровограда: автореф. дис... канд. біол. наук: 03.00.05 / Г.Ф. Аркушина ; УААН. Нікіт. ботан. сад - Нац. наук. центр. — Ялта, 2007. — 20 с.
3. Байрак О. М. Парки Полтавщини: історія створення, сучасний стан дендрофлори, шляхи збереження і розвитку : моногр. / О. М. Байрак, В. М. Самородов, Т. В. Панасенко; Нац. ботан. сад ім. М.М.Гришка НАН України, Полтав. від-ня Укр. ботан. т-ва. - Полтава : Верстка, 2007. - 276 с.
4. Гальченко Н.П. Флористичне та ценотичне різноманіття регіонального ландшафтного парку "Кременчуцькі плавні" і його екологічне значення: Автореф. дис... канд. біол. наук: 03.00.05 / Н.П. Гальченко ; Ін-т ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України. — К., 2004. — 19 с.
5. Гнєзділова В.І. Культивована дендрофлора покритонасінних Передкарпаття та перспективи її використання: Автореф. дис... канд. біол. наук: 03.00.05 / В.І. Гнєзділова ; НАН України. Нац. ботан. сад ім. М.М.Гришка. — К., 2003. — 20 с.: рис.
6. Гончаренко Я. В. Дендрофлора міських парків Харкова (структура, екологія, формування насаджень): автореф. дис... канд. біол. наук: 06.03.01 / Яніна Вікторівна Гончаренко ; Національний ун-т біоресурсів і природокористування України. — К., 2009. — 19 с.
7. Григоренко А. В. Зміни у паркових насадженнях за нетривалий період (на прикладі Краснокутського парку (Харківська обл.)) / А. В. Григоренко, Ю. О. Клименко // Інтродукція рослин. - 2018. - № 3. - С. 17-28.

8. Гринюк О.Ю. Формування територіально-рекреаційних систем лікувального типу (на прикладі курорту Трускавець): автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.11 / О.Ю. Гринюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2007. — 18 с.
9. Денисик Г. І. Садово-паркові ландшафти Правобережного лісостепу України : монографія / Г. І. Денисик, І. В. Кравцова. - Вінниця; Умань, 2012. - 210 с.
10. Деревья и кустарники. Покрытосеменные: справочник / отв. ред. Л. И. Рубцов. Киев: Наук. думка, 1974. 590 с.
11. Деревья и кустарники декоративных лесонасаждений Полесья и Лесостепи УССР / под общ. ред. Н. А. Кохно. Киев: Наук. думка, 1980. 236 с.
12. Єпіхін Д.В. Сучасний стан рослинного покриву м. Сімферополя: автореф. дис... канд. біол. наук: 03.00.05 / Д.В. Єпіхін ; УААН. Нікіт. ботан. сад - Нац. наук. центр. — Ялта, 2008. — 20 с.
13. Калініченко О.А. Декоративна дендрологія: Навч. посіб. / О.А. Калініченко // К.: Вища школа, 2003. — 199.
14. Клименко Ю.О. Насадження старовинних парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Кіровоградської області / Ю.О. Клименко // “Наукові доповіді НУБіП” 2009-3 (15) [http: // www.nbu.gov.ua/e-journals/Nd/2009-3/09kyairr.pdf](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nd/2009-3/09kyairr.pdf). - 16 с.
15. Клименко Ю.О. Насадження старовинних парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Рівненської області / Ю.О.Клименко, А.В. Клименко // Наукові доповіді НУБіП, 2009-2 (14) – 16 с.
16. Клименко Ю.О. Насадження старовинних парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Кіровоградської області / Ю.О. Клименко // Наукові доповіді НУБіП 2009-3 (15) – 16 с.
17. Клименко Ю.О. Зміни насаджень Сокоринського парку Чернігівської області / Ю.О. Клименко// Наукові доповіді НУБіП 2010-1 (17) – 12 с.

18. Клименко Ю.О. Старовинні парки Київщини / Ю.О. Клименко, А.В. Клименко // К.: Журнал «Квіти України», 2003. – 62 с.
19. Клименко Ю.О. Старовинні парки Чернігівщини / Ю.О. Клименко, А.В. Клименко // К.: Журнал «Квіти України», 2001. – 54с.
20. Ковальчук Н.П. Еколого-біологічні особливості формування зелених насаджень м.Луцька: Автореф. дис... канд. с.-г. наук: 06.03.01 / Н.П. Ковальчук ; Нац. лісотехн. ун-т України. — Л., 2006. — 17 с.
21. Красновський О. О., Лаговський В. Ю., Богданець І. В. Використання лісових розсадників як джерело посадкового матеріалу для озеленення міст. «Лісові екосистеми: сучасні проблеми і перспективи досліджень – 2024» : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 31 травня 2024 р. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 60.
22. Красновський О.О. Особливості досліджень історичних парків в Україні в сучасних умовах. «ЕКОЛОГІЯ. НАУКА. ПРАКТИКА-2024»: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф., 22 квітня 2024 р. Житомир: Поліський національний університет, 2024. С. 69–70.
23. Кучерявый В.А. Зеленая зона города. Киев. Научная Дума. 1981. 248 с.
24. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць /В.П.Кучерявий: підруч. – Вид. 2-ге. – Львів: Світ, 2008. – 456 с.
25. Любченко О. М. Архітектурно-композиційне формування паркового простору: принципові підходи / О. М. Любченко // Укр. культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. - 2015. - Вип. 21, т. 2. - С. 126-130.
26. Маринич А.М. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / А.М. Маринич, В.М. Пашенко, П.Г. Шищенко // К.: Нак. думка, 1985. – 224 с.
27. Марков Ф. Ф. Структура насаджень і територіальна організація старовинних парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Житомирщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук : спец. 06.03.01 «Лісові

культури та фітомеліорація» / Ф. Ф. Марков. – К., 2015. – 20 с.

28. Марно-Куца О. Ю. Зелені насадження населених місць Черкащини: сучасний стан та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. с.-г. наук : 06.03.01 / О. Ю. Марно-Куца; ДВНЗ "Нац. лісотехн. ун-т України". - Львів, 2016.

29. Марчук О.О. Біорізноманіття деревних видів у дендраріях і парках Харківщини та перспективи їх використання в лісовому господарстві й озелененні: Автореф. дис... канд. с.-г. наук: 06.03.01 / О.О. Марчук ; Укр. НДІ ліс. госп-ва та агролісомеліорації ім. Г.М.Висоцького. — Х., 2006. — 20 с.

30. Немерцалов В.В. Дендрофлора міста Одеси (формування, сучасний стан, перспективи оптимізації): автореф. дис... канд. біол. наук: 03.00.05 / В.В. Немерцалов ; НАН України. Нац. ботан. сад ім. М.М.Гришка. — К., 2008. — 21 с.

31. Рубцов Л.Н. Проектирование садов и парков / Л.Н. Рубцов. - М.: Стройиздат, 1979. - 183 с.

32. Рубцов Л.И. Садово-парковый ландшафт / Л.И. Рубцов. - К.: Изд-во АН УССР, 1956. - 211 с.

33. Сай В. Особливості функціонального зонування земель природно-заповідних територій / В. Сай, Ю. Хавар // Сучас. досягнення геодез. науки та вир-ва : зб. наук. пр. Зах. геодез. т-ва УТГК. - 2013. - Вип. 1. - С. 145-149.

34. Сініціна Л.В. Біоекологічні особливості *Ginkgo biloba* L. в умовах дегазованих ландшафтів: Автореф. дис... канд. біол. наук / Л.В. Сініціна ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2002. — 21 с.

35. Соснова Н.С. Архітектурно-ландшафтний уклад садибно-паркових комплексів Галичини (кінця XVIII - початку XX століть): Автореф. дис... канд. архіт.: 18.00.01 / Н.С. Соснова ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". — Л., 2003. — 21 с.

36. Тимчишин Г.В. Біологія та особливості культури рододендронів (*Rhododendron* L.) на Західному Поділлі: Автореф. дис... канд. біол. наук:

03.00.05 / Г.В. Тимчишин ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2003. — 25 с.

37. Фіткайло О. А. Дитячий екологічний туризм: ресурсне забезпечення та перспективи розвитку в Тернопільській області / О. А. Фіткайло // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. - 2013. - Вип. 2. - С. 169-176.

38. Хомич Л.В. Принципи і методи функціонально-територіальної організації берегової зони Одеської області: Автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / Л.В. Хомич ; Одес. держ. ун-т ім. І.І.Мечникова. — О., 2000. — 19 с.

39. Черняк В.М. Культивована дендрофлора Волино-Поділля, перспективи її використання та збагачення: Автореф. дис... д-ра біол. наук: 06.03.01 / В.М. Черняк ; Укр. держ. лісотехн. ун-т. — Л., 2005. — 37 с.

40. Чонгова А. С. Оцінка рекреаційних навантажень на заповідні парки м. Запоріжжя [Електронний ресурс] / А. С. Чонгова // Питання біоіндикації та екології. - 2019. - Вип. 24, № 1. - С. 77-92. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pbte_2019_24_1_8.

41. The IUCN Red List. Режим доступу: <https://www.iucnredlist.org/>

42. Ukrainian Hydrometeorological Center. Режим доступу: https://meteo.gov.ua/ua/33345/climate/climate_stations/51/8/

43. Stawki // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. — Warszawa : Druk «Wieku», 1890. — Т. XI. — S. 302. (пол.) radomyshl.info.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

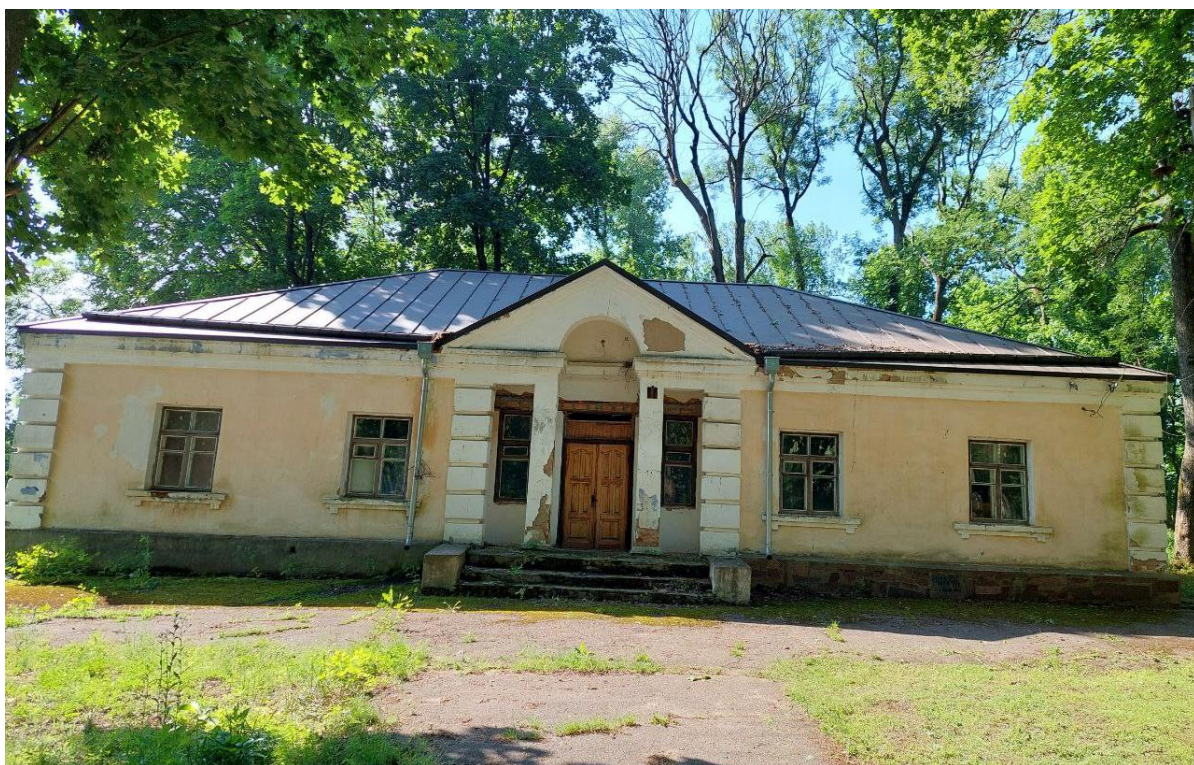

Рис. А1. Будинок для гостей маєтку Дуніна-Вонсовича

Рис. А2. Туристичний інформаційний стенд

Рис. А3. Лучний тип садово-паркового ландшафту (стадіон)

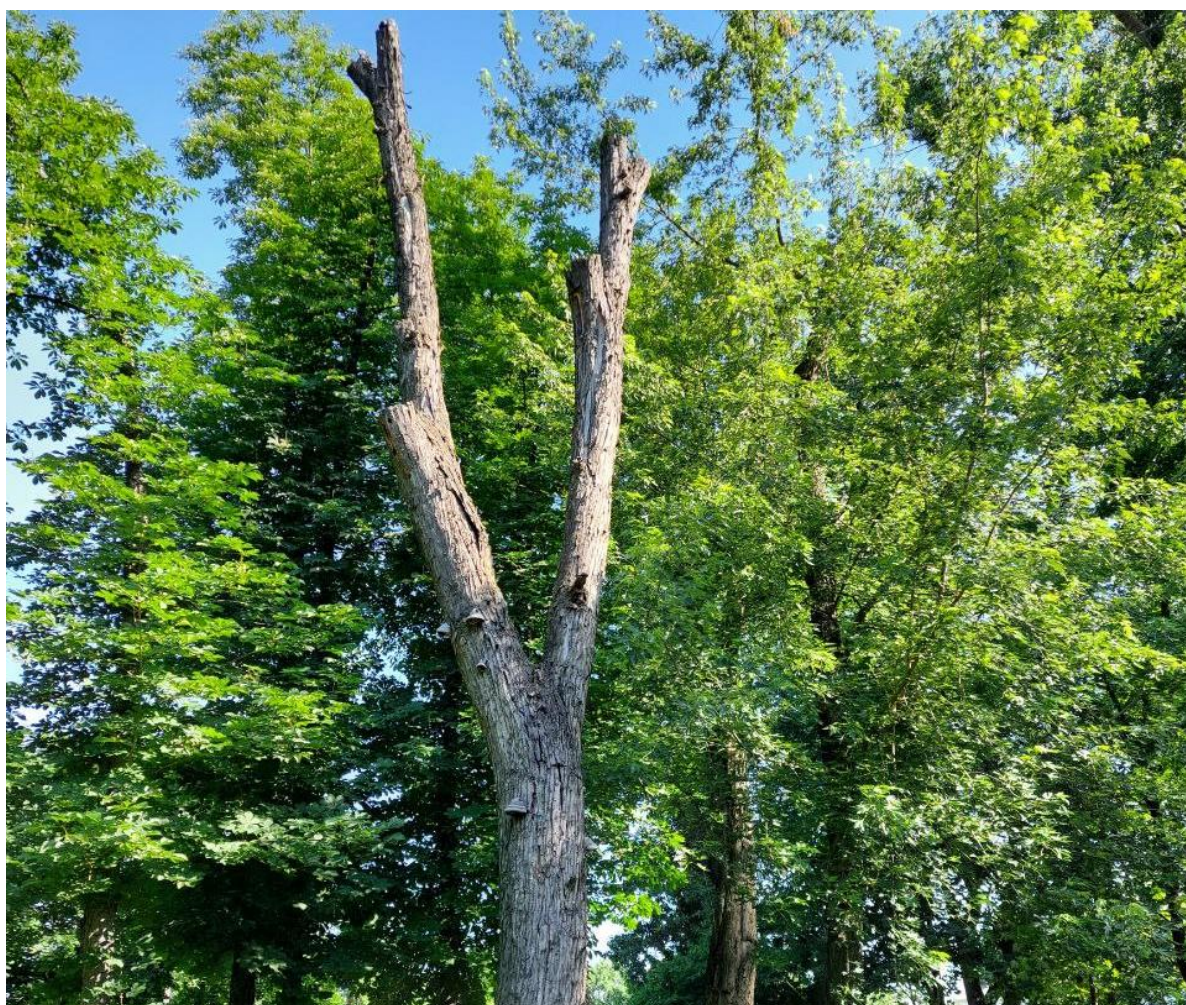

Рис. А4. Сухостійне дерево